

SOSIAALI- JA TERVEYSJÄRJESTÖJEN HYVINVOINTIA JA TERVEYTTÄ EDISTÄVÄ TOIMINTA VARSINAIS-SUOMESSA

Varsinais-Suomen sote- ja maakuntauudistus
Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työryhmän alatyöryhmä:

Järjestötyöryhmä 14.12.2018

sote- ja
maakuntauudistus
Varsinais-Suomi

SISÄLLYSLUETTELO:

Otsikko ja sisällysluettelo	1
Johdanto	2
Kuva kokonaisuudesta	3
Tukea elämäntilanteeseen:	
Matalan kynnyksen neuvonta ja ohjaus	4
Elintapaohjaus ja neuvonta	5
Keskusteluapu ja -tuki	6
Etsivä ja löytävä työ	7
Ystävä-, avustaja- ja tukihenkilö yms. toiminta	8
Vertaistoiminta	9
Järjestöjen lastenhoitoapu	10
Ruoka-apu, vaateapu ja harrastetuki	11
Toimintaa ja tekemistä:	
Toimintakykyä tukevat ryhmät (vars. erityisryhmät)	12
Harraste-, kulttuuri- ja liikuntaryhmät	13
Virkistystoiminta	14
Tiedotusta ja verkostoja:	
Asiantuntija-, tiedon tuotanto- ja tiedotuspalvelut	15
Verkosto- ja kumppanuustyö	16
Kansalaistaitojen vahvistaminen	17
Osallisuutta:	
Avoimet kohtaamispaikat	18
Järjestöjen yhteisjärjestöjen tuki	19
Vapaaehtoistyön koordinointi ja tuki	20
Sote- tai Maku-palveluiden yhdyspinnalla:	
Sopeutumisvalmennus	21
Kuntouttava työtoiminta	22
Yleishyödyllinen sosiaalinen kuntoutus	23
Omaishoitajalomitus ja päivätoiminta	24
Kriisiauttaminen	25
Järjestötyöryhmä ja kiitokset	26

JOHDANTO

Varsinais-Suomessa on SOSTE ry:n (Suomen sosiaali ja terveys ry) tilastojen mukaan yli 800 sosiaali- ja terveysalan järjestöä (=sote-järjestöt). Näistä on monialajjärjestöjä 147, lapsi- ja perhetyön järjestöjä 226, sairaus- ja vammajärjestöjä 101, ikääntyneiden järjestöjä 138, nuorisoalan järjestöjä 10, pelastusalan vapaaehtoisjärjestöjä 9, mielenterveys, päihde- ja riippuvuusjärjestöjä 44, yleisen terveyden ja hyvinvoinnin järjestöjä 122, omaisjärjestöjä 7 ja työllisyyden edistämisen/työttömien järjestöjä 7.

Sote-järjestöjen hyvinvointia ja terveyttä edistävä toimintaa (=hyte-toiminta) voidaan järjestää ilman rahoitusta vapaaehtoistyönä, Veikkauksen tuotoilla (STEA-avustukset), julkisen sektorin avustamana, ostopalveluina tai asiakasmaksuin rahoitettuna. Sote-järjestöjen hyte-toiminnot voivat olla hpaikallisia, kuntakohtaisia, seutukunnallisia, maakunnallisia tai valtakunnallisia.

Sote-järjestöjen hyte-toiminnan kohderyhmänä voivat olla kaikki maakunnan asukkaat tai pieni erityisryhmä. Usein toiminta suunnataan erityistä tukea tarvitsevaan ihmisryhmään, esim. terveydellisessä tai sosiaalisessa riskiryhmässä olevat, syrjäytymisvaarassa olevat tai jo syrjäytyneet, pitkäaikaissairaat ja vammaiset henkilöt, omaiset, maahanmuuttajat, vanhukset, lapset ja nuoret, työelämän ulkopuolella olevat tai muut tukea tarvitsevat ryhmät. Sote-järjestöt tavoittavat sellaisia kohderyhmiä, jotka ovat jääneet julkisten palvelujen ulkopuolelle tai tarvitsevat täydentävää tukea.

Järjestötoiminnan joustavasta luonteesta, moninaisista järjestämistavoista ja lukuisista toimijoista johtuen sote-järjestökentän toiminta ja yhteistyö ei ole ollut koordinoitua eikä yhtenäisesti kuvattua, tilastoitua tai raportoitua. Järjestöjen roolin ja

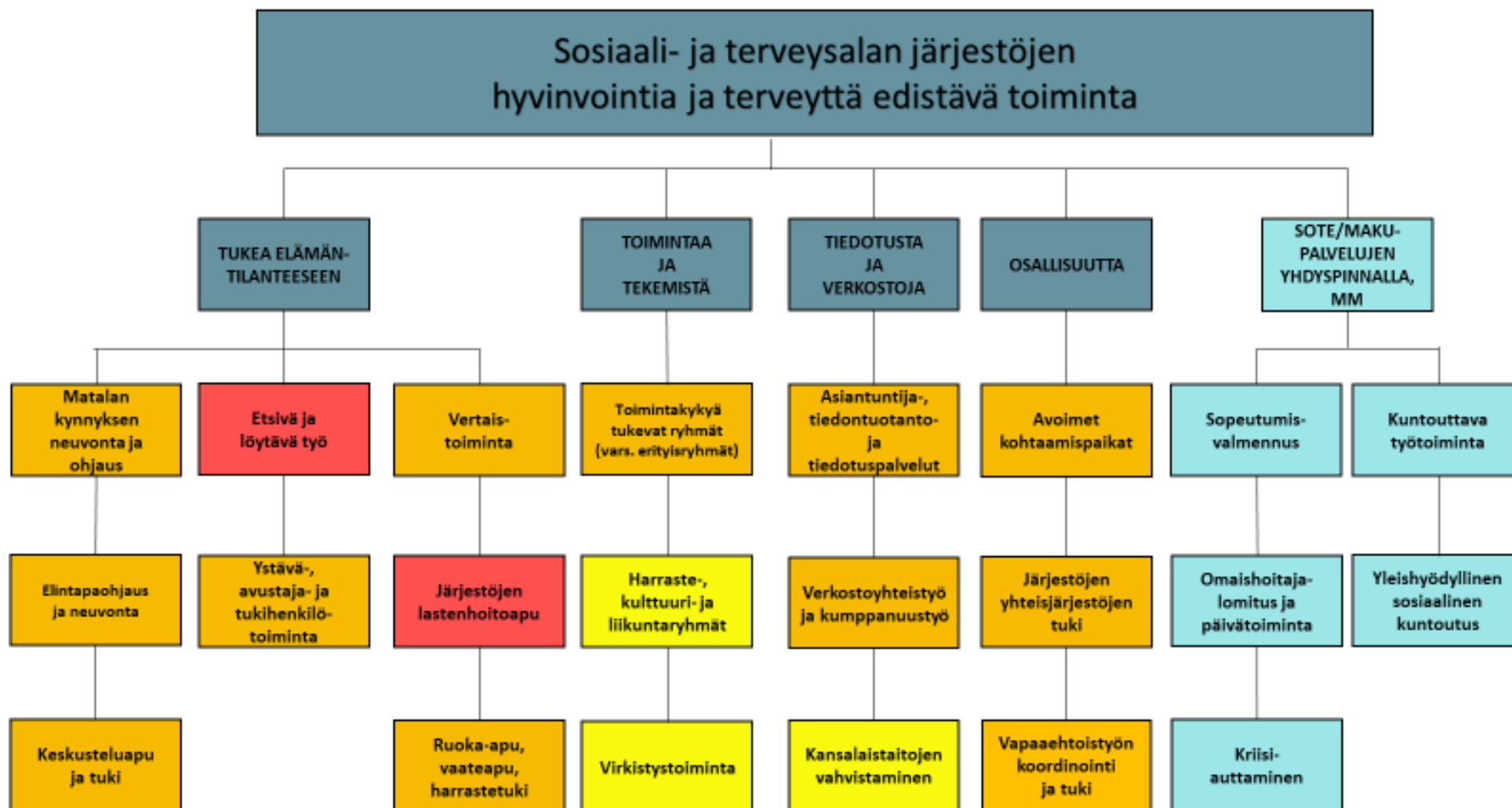
tehtävän selkiyttäminen osana sote- ja maakuntauudistusta edellyttää Varsinais-Suomessa sote-järjestöjen toiminnan ja vaikuttavuuden näkyväksi tekemistä kehittämällä myös hyte-avustusten tilastointia kunta- ja maakuntatasolla.

Varsinais-Suomen sote- ja maakuntauudistuksen hyte-työryhmä on nimennyt järjestötyöryhmän kuvaamaan sote-järjestöjen hyte-toimintaa. Kuvausta hyödynnetään maakunnan hyte-koordinaatiotoiminnan sote-järjestö-yhteistyön suunnittelussa. Kuvausprosessin tuloksena on vahvistunut näkemys sote-järjestöjen toiminnan luonteesta. Asiakaslähtöisyys, joustavuus ja ketteryys ovat sen suurimpia vahvuuksia ja tätä ominaisuutta tulee vaalia. Järjestöjen toimintaa ei voi jäykästi lokeroida kaavioihin tai määrittellä toiminta-alueita tai yhteistyötahoja. Yhteistyö vaatii jatkossa vahvaa kumppanuutta sekä järjestöjen että kuntien ja maakunnan kesken.

Järjestöjen yleishyödyllisen hyte-toiminnan kuvauksen taustana on käytetty ESKO-koordinaatiohankkeen Järjestötoiminnan luokittelu -julkaisua(2013):

<https://www.innokyla.fi/documents/194730/61470cd2-af55-4a39-b99e-b984d685c249>

Kuvaus on tehty maakunnan ja sote-järjestöjen tarpeita varten. Tarkoituksena ei ole kuvata yksittäisten järjestöjen toimintaa, vaan yhdistää toimintaa maakunnalliseksi kokonaisuudeksi. Kuvauksen pohjana on hyödynnetty Tuija Braxin selvitystä järjestöjen roolista, Varsinais-Suomen sote- ja maakuntavalmistelun järjestöjen intressityöryhmän järjestöjen tarkistuslistaa ja JärjestöSotehanke 113:n sote-järjestöjen hyte-toimintojen kyselyä. Kuvausluonnos on ollut 113:n kautta sote-järjestöjen kommenttikierroksella, jonka jälkeen sitä on käsitelty vielä hyte- ja sote-valmistelijoiden kanssa.

Punainen: Ensisijaisesti yhteistyössä maakunnan kanssa
 Keltainen: Ensisijaisesti yhteistyössä kuntien kanssa
 Oranssi: Yhteistyössä maakunnan ja kuntien kanssa
 Sininen: Yhdyspinnalla sote/makupalvelujen kanssa, vaatii selvitystä

Kuvio 1: Varsinais-Suomen sote-järjestöjen hyte-toiminta, lähteenä käytetty mukaellen: ESKO-hankkeen kuvio "Järjestöjen toimintaluokittelu"

MATALAN KYNNYKSEN NEUVONTA JA OHJAUS

Matalan kynnyksen neuvonnalla ja ohjauksella tarkoitetaan ihmisten arjen selviytymistä ja hyvinvointia tukevaa sekä ennalta ehkäisevää ja tietoa lisäävää neuvontaa ja ohjausta. Neuvonta ja ohjaus toteutetaan lähellä ihmisiä, on helposti saavutettavaa (myös liikkuvaa) ja asiakkaalle maksutonta, eikä sitä ole rajattu tietyille ihmisryhmille. Se on kansalaislähtöistä ja joustavaa.

Matalan kynnyksen neuvonta ja ohjaus on usein asiakkaan kanssa keskustelua, kuuntelemista, läsnäoloa ja yhteistä pohtimista, jota tehdään sekä ammattilaisten että vapaaehtoisten toimesta. Se tarjoaa asiakkaalle mahdollisuuden puhua häntä askarruttavasta asiasta, saada siihen liittyvää tietoa tai apua tiedon etsintään sekä saada tukea hänen omien ratkaisujen ja valintojen tekemiseen.

Kohtaamiset voivat tapahtua kasvokkain, puhelimitse tai erilaisten digitaalisten kanavien kautta. Usein tukena käytetään kirjallista materiaalia, joka on sanastoltaan selkeää, sisällöltään asiakkaan tarpeita vastaavaa ja ajantasaista.

Matalan kynnyksen neuvonta ja ohjaus on luottamuksellista, riippumatonta ja julkisen palvelujärjestelmän ulkopuolista. **Toiminta ei vaadi kohderyhmältään minkäänlaista sitoutumista tai asiakkuutta, vaan se voi olla nimetöntä asiointia.**

Matalan kynnyksen neuvonta ja ohjaus on oleellinen osa sote-järjestöjen toimintaa ja niiden perustehtävää, jota mm. STEA avustaa. Järjestölähtöinen matalan kynnyksen neuvonta ja ohjaus on hyte-toimintaa, joka vahvistaa ihmisten arkiselviytymistä, antaa ongelmia ehkäisevää tietoa, ohjausta ja tukea, joka on kenen tahansa saatavilla. Saadun neuvonnan ja ohjauksen avulla arjen kysymykset

helpottuvat ja saa apua tekemään ratkaisuja ja valintoja, jotka edesauttavat hyvinvointia ja siirtävät julkisten palvelujen tarvetta myöhemmäksi. **Neuvonta ja ohjaus perustuu vahvaan järjestön oman kohderyhmään liittyvään erityisosaamiseen ja tuntemukseen sekä kokemuksellisuuteen ja vertaisuuteen.**

Järjestöjen neuvonta ja ohjaus on erityisasiantuntemusta elämän ongelmakohtien tuntemisessa ja vertaisuuden mahdollistamaa arjen ymmärtämystä ja se eroaa lähtökohdiltaan julkishallinnon ammatillisesta ja säädöksiin perustuvasta neuvonnasta ja ohjauksesta. Järjestöjen neuvontaa ja ohjausta tehdään tiiviissä yhteistyössä julkisen sektorin kanssa.

Järjestöjen yhteistyö kunnan tai maakunnan kanssa ei korvaa julkisia palveluja, mutta täydentää palvelujärjestelmää vahvistamalla hyvinvoinnin edellytyksiä tarjoamalla erityisesti erityisosaamiseen, kokemukseen ja vertaisuuteen perustuvaa neuvontaa ja ohjausta.

Järjestöjen matalan kynnyksen neuvonta ja ohjaus on sekä kunta- että maakuntayhteistyötä. Kunnissa toimii omia sosiaali- ja terveystoimen matalan kynnyksen palvelupisteitä, jotka tarjoavat myös ohjausta, neuvontaa ja tukea. Näiden pisteiden neuvonta ja ohjaus koskee yleensä vain oman kunnan tai muun julkisen sektorin palveluja, palvelutarpeen kartoitusta ja niiden piiriin ohjaamista tai asiakkuuden avaamista. Myös näissä järjestöt voivat olla mukana antamassa omaan erityisosaamiseensa liittyvää neuvontaa ja ohjausta. Myös julkisella sektorilla on erilaisia palvelupisteitä (sairaalat, neuvolat, perhekeskukset, avoimet kohtaamispaikat ym.), joissa tällaiselle toiminnalle on tarvetta.

ELINTAPOHJAUS JA -NEUVONTA

Elintapaohjauksella autetaan asiakasta tekemään terveyspäätöksiä ja muuttamaan elintapojaan. Ohjauksen tulokset näkyvät yksilön parantuneena terveytenä ja hyvinvointina. Elintapojen muutos terveellisempään suuntaan on yksi terveyden edistämisen näkyviä vaikutuksia. **Muutoksia elintavoissa saadaan aikaan asiakaslähtöisellä neuvonnalla, joka tähtää terveyden edistämiseen ja ylläpitämiseen sekä sairauksien ehkäisyyn ja hoitoon.** Ohjaus- ja neuvonta voivat olla sekä yksilö- että ryhmämuotoista.

Elintapaohjausta ja -neuvontaa antaa ammattihenkilö, jolla on tehtävään riittävä koulutus ja osaaminen. **Järjestöissä elintapaohjausta annetaan usein jonkun tietyn erityisosaamisen tai kohderyhmän näkökulmasta** ja työntekijän koulutustausta voi olla terveydenhoidon lisäksi myös esim. liikunta-, tai ravitsemustieteellinen.

Järjestöjen työntekijöiden lisäksi elintapaohjausta tai -neuvontaa antava henkilö voi olla vapaaehtoinen, joka on taustaltaan alan ammattilainen. **Järjestöissä tehdään myös paljon terveellisiä elintapoja tukevaa toimintaa**, jossa apuna ovat esim. koulutetut vapaaehtoistoimijat, vertaisneuvojat ja kokemusasiantuntijat. Järjestöjen vertaistoiminta on usein myös terveellisiä elintapoja tukevaa ja aktiivisuutta sekä yhteisöllisyyttä edistävää toimintaa, jolla korostetaan toimijuutta ja innostetaan oman elämän hallintaan ja itsehoitoon.

Järjestöjen terveellisiä elintapoja tukeva toiminta on julkisen sektorin elintapaohjaustoimintaa tukevaa. Esim. Vaikuttavaa elintapaohjausta sosiaali- ja terveydenhuoltoon poikkiallisesti

(VESOTE)-hankkeen tavoitteena on vahvistaa kolmannen sektorin osaamisen ja kokemusten hyödyntämistä elintapaneuvonnassa.

Tärkeää on, että yhdistysten elintapaohjaus ja -neuvontatoiminta nivoutuu osaksi paikallista ja maakunnallista hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä, mm. maakunnan hyte-koordinaation ja kuntien hyte-koordinaattorien avulla.

Tulevassa soteuudistuksessa järjestöt ovat vertaistuen, osallisuuden ja matalan kynnyksen toiminnan tarjoajina palveluketjujen merkittävä voimavara ja julkisen palvelun täydentäjiä. Järjestöjen elintapaohjauksen ja -neuvonnan ammattilaiset, vertaisneuvojat yms. ovat merkittävä osa kansalaisyhteiskunnan sosiaalista pääomaa elintapaohjauksen kehittämistyössä.

Järjestöjen elintapaohjausta ja -neuvontaa tehdään pääasiassa paikallisena toimintana lähellä ihmistä kuntayhteistyönä. Hyvinvoinnin ja terveydenedistämistyön maakunnallisen koordinoinnin näkökulmasta on kuitenkin tärkeää, että myös järjestöjen ennaltaehkäisevä työ tulee hyödynnettyksi osana maakunnallista yhteistyötä. Suunnitelmallinen maakunnallinen eri toimijoiden yhteistyö on avain vaikuttavaan elintapaohjaukseen!

Lisätietoja mm.

<http://www.ukkinstituutti.fi/filebank/2996-terveysliikuntauutiset2017.pdf>

<http://www.ukkinstituutti.fi/vesote>

KESKUSTELUAPU JA TUKI

Keskusteluavulla ja tuella tarkoitetaan yksilölle tarkoitettua keskustelumahdollisuutta omasta elämäntilanteesta ja sitä kautta tarjottavaa tukea. Osalle henkilöitä keskustelu on luonteva tapa käsitellä asioita ilman että kyseessä on erityinen ohjaus tai neuvonta. Elämäntilanteen selvittämiseen voi saada apua ulkopuoliselta kuuntelijalta, joka voi olla joko järjestössä työskentelevä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilainen, kokemusasiantuntija tai vapaaehtoistoimija.

Keskusteluapua ja tukea tarjoavat monet erilaisen taustan omaavat sote-järjestöt Varsinais-Suomessa monenlaisiin elämäntilanteisiin. Keskusteluapu ja tuki on monissa järjestöissä sisäänrakennettuna perustoimintaan ja toimintaan hakeudutaan suoraan järjestön kautta. **Kohtaamiset voivat tapahtua kasvokkain, puhelimitse tai erilaisten digitaalisten kanavien kautta.**

Keskusteluapu ja tuki on järjestöjen matalan kynnyksen hyte-toimintaa, jossa keskusteluyhteys voi olla nimetöntä, maksutonta ja toimii usein ilman ajanvarausta. Keskeistä on ihmisen kohtaaminen ja kuuntelu. Keskusteluapua ei saa sekoittaa esimerkiksi sote-palveluina tuotettaviin terapiakeskusteluihin.

Toiminta voi olla sekä kunta- että maakuntayhteistyötä. Keskusteluapu ja tuki on perinteinen ja luontainen osa monen sote-järjestön toimintaa. Toiminnan rahoitus liittyy kiinteästi järjestön muun toiminnan rahoitukseen, jolloin keskusteluavun ja tuen rahoitus seuraa päätoiminnan rahoitusta. Paikalliseen toimintaan yhteistyö voi olla kuntapainotteista ja laajemmalla alueella toimivan järjestön kohdalla maakunnallista.

ETSIVÄ JA LÖYTÄVÄ TYÖ

Etsivän ja löytävän työn pääperiaatteina on terveys- ja sosiaalipalveluiden vieminen vaikeasti tavoitettavan kohderyhmän arkiympäristöön. Löytävä ja etsivä työ pyrkii tavoittamaan erilaisissa ja haastavissa elämäntilanteissa olevia esim. vanhuksia tai nuoria. Se on ammatillista työtä, jossa korostuu psykososiaalinen työote. **Liikkuvaa työtä tehdään asiakkaan kotona tai hänen lähiympäristössään mahdollisuuksien mukaan järjestön ja julkisen sektorin ammattilaisten työparityöskentelynä.** Yhteistyötahoja järjestöjen kanssa voivat ovat esim. sosiaali- ja terveyspalvelut, kotihoito, erikoissairaanhoido, nuorisotyö, mielenterveys- ja päihdetyö.

Etsivä työ perustuu vapaaehtoisuuteen ja kohdattavan ihmisen omiin toiveisiin ja tarpeisiin. Etsivässä työssä korostuvat vuorovaikutustaidot sekä aito ja läsnä oleva kohtaamisen kyky. Etsivässä työssä pyritään luomaan luottamuksellinen suhde asiakkaaseen ja siinä korostetaan vaitiolovelvollisuutta. Etsivä työ jalkautuu ihmisten omiin ympäristöihin madaltaen kynnystä kohtaamiseen.

Etsivä työ ohjaa ja opastaa erilaisissa elämäntilanteissa olevia ihmisiä oikeiden palveluiden piiriin. Etsivä työntekijä kulkee yksilön rinnalla ja tukee, (ei tee yksilön puolesta asioita mutta voi mennä mukaan esim. virastotapaamisiin). Etsivä työ kohderyhmän omassa arkiympäristössä on tärkeää itse yksilön tarvittaviin palveluihin ohjautumisen lisäksi kohderyhmän kuulluksi tulemisessa.

Etsivä työ pyrkii varhaisen puuttumisen periaatteeseen ennaltaehkäisevällä otteella, jolloin kohderyhmien keskuudessa esiintyvien sosiaalisten ja terveydellisten haasteiden

tunnistaminen mahdollistuu varhaisessa vaiheessa. Keskeistä on luoda tahtotila, jossa eri toimijat jakavat ideansa ja tietonsa muiden kanssa. Avoin yhteistyö ja tiedonjako mahdollistavat paitsi nopean reagoinnin, myös ennakoivan työtteen asiakasta koskettaviin ilmiöihin.

Yksi etsivän ja löytävän työn tärkeistä osa-alueista on myös järjestöjen vertaistoiminta, joka voi olla toimintaa yksilötasolla tai ryhmänä. **Etsivän ja löytävän työn tuottama tieto ja kokemukset ovat tärkeää materiaalia kohderyhmän elinolosuhteista, tarpeista sekä näkemyksistä palvelujärjestelmän kehittämisen pohjaksi.** (Mikkonen ym. 2007, 21.)

Sosiaali- ja terveysalan järjestökentillä järjestöjen rooli korostuu etenkin heikossa asemassa olevien äänitorvena ja monenlaisten tarpeiden kohtaajina. **Järjestökenttä kykenee tarjoamaan ainutlaatuista tukea muun palvelujärjestelmän ohella erityisesti kohderyhmille, jotka muuten helposti jäisivät yhteiskunnan ulkopuolelle, kuten esimerkiksi mielenterveys- ja päihdekuntoutujille tai pitkäaikaissairaille.** (Astainen & Sulku 2011, 29.)

Etsivän ja löytävän työn vahvuudet tulevat esiin erityisesti tilanteissa, joissa olemassa olevat palvelut eivät ole tarkoituksenmukaisesti kohderyhmän ulottuvilla, sekä kun olemassa olevat palvelut eivät kohtaa kohderyhmän tarpeita. (Mikkonen ym. 2007)

Toiminta on maakuntayhteistyötä, se tehdään moniammatillisena yhteistyönä, jossa järjestöt toimivat tiiviisti julkisen sektorin toimijoiden kanssa. Arjen työtä tehdään toki kunnissa. Toiminta perustuu verkostojen toimivuuteen. Maakuntayhteistyönä toimintaa voidaan rahoittaa ja kehittää laajasti ja kokonaisvaltaisesti.

YSTÄVÄ-, AVUSTAJA- JA TUKIHENKILÖ YMS. TOIMINTA VAPAA-EHTOISTYÖNÄ

Ystävätoiminnassa vapaaehtoisena toimiva henkilö on ikään kuin ystävänä asiakkaalle. Ystävätoiminta perustuu tasa-arvoisuuteen ja vastavuoroisuuteen. Ystävätoiminnassa vapaaehtoiset ovat merkittävä apu, kun ihmiseltä puuttuu läheinen ihmissuhde tai tuettava on yksinäinen. **Ystävätoimintaa järjestävät mm. kunnat, seurakunnat ja eri järjestöt.** Ystävätoiminnan organisointi kumpuaa aina paikallisista ja alueellisista tarpeista.

Vapaaehtoinen avustaja on henkilö, joka toimii apuna, opastajana tai tukena arjen ja vapaa-ajan toiminnoissa. Avustajakontaktit voivat olla kertaluonteisia tai pidempikestoisia. Avustaja voi lähteä asiakkaan kanssa teatteriin, kauppa-asioille, ulkoiluavuksi tai vaikkapa kahvitella asiakkaan seurana. Avustaja ei tee sairaanhoidollisia tai kodinhoidollisia tehtäviä.

Sote-järjestöjen ystävä- ja avustajatoiminnassa korostuu erityisesti asiakkaiden hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen erilaisissa elämän ja arjen haasteissa ja toiminnan järjestäminen niille kohderyhmille, joissa toimiminen ystävänä tai avustajana vaatii erityistä osaamista. Toiminta voi olla kaikille halukkaille avointa tai tarkoitettua jonkin erityisryhmän tarpeisiin. **Ystävä- ja avustaja-yms. toiminta vaatii toimivaa koordinaatiota; vapaaehtoisten koulutusta, valintaa, välitystä, tukea ja virkistystä.**

Järjestöjen tukihenkilötoiminnalla tarkoitetaan vapaaehtoisuuteen perustuvaa useimmin pidempikestoista suhdetta. Tukisuhde on paikallaan tilanteessa, jossa ei jaksa yksin, omat tukiverkostot ovat puutteellisia, elämässä on kuormitustekijöitä tai muuta pidempi aikaista avun tarvetta. Tuettava voi olla lapsi, nuori, työkäinen tai

ikäntyvä ja tuen tarpeet voivat olla hyvin vaihtelevia. Tukihenkilö voi toimia myös koko perheen tukena.

Tukihenkilö ottaa huomioon tuettavan omat lähtökohdat ja tarpeet sekä pyrkii vahvistamaan hänen omia selviytymiskeinoja ja voimavaroja. Tuki voi olla keskustelua, ohjausta, asioiden yhdessä hoitamista tai mielekästä yhteistä tekemistä.

Tukihenkilötoiminnassa keskeistä on tavoitteellisuus ja suunnitelmallisuus, sekä toiminnan vapaaehtoisuus niin tukihenkilölle kuin tuettavalle. Järjestöt vastaavat tukihenkilöiden valinnasta, peruskoulutuksesta, tukisuhteen käynnistämisestä ja seurannasta sekä tukihenkilöiden ammatillisesta ohjauksesta. Tukihenkilötoiminta on ammatillisesti ohjattua vapaaehtoistyötä, joka ei korvaa ammattityötä. Vapaaehtoiset tukihenkilöt eivät saa palkkaa eikä heiltä edellytetä ammatillista pätevyyttä tehtävään. Toiminnan vastuujärjestö vastaa tukihenkilötoiminnan laadusta.

Sekä ystävä-, avustaja- että tukihenkilötoiminta vapaaehtoistyönä on järjestölähtöistä hyvinvointia ja terveyttä edistävää toimintaa, jossa korostuvat ennaltaehkäisevä ja varhainen tuki.

Sekä ystävä-, avustaja- että tukihenkilötoiminta vapaaehtoistyönä ovat järjestölähtöistä hyvinvointia ja terveyttä edistävää toimintaa, jossa korostuvat ennaltaehkäisevä ja varhainen tuki. **Nämä toiminnot voivat olla järjestön koosta ja toimialueesta riippuen kuntakohtaisia tai koko maakunnan alueella toimivia, siksi kumppani voi olla kunta tai maakunta.**

Lähteenä käytetty mm.:

- Syrjänen, J. (toim.) 2010. Tukihenkilötoiminnan laatukäsikirja Tuexi. Varsinais-Suomen lastensuojelujärjestöt.

- THL:n, Suomen Mielenterveysseuran, Suomen Punaisen Ristin ja Turun Kaupunkilähetyksen internetsivut.

VERTAISTOIMINTA

Vertaistoiminnalla tarkoitetaan joko vapaamuotoista tai järjestäytyntä ihmisten keskinäistä apua ja tukea, joka perustuu yhteenkuuluvuuden tunteeseen ja yhteisiin kiinnostuksen kohteisiin tai samankaltaisiin elämäkokemuksiin. Toiminnassa on keskeistä vastavuoroisuus, tasavertaisuus, toisen ihmisen kunnioittaminen sekä luottamus. Tavoitteena on usein elämäntilanteen selvittäminen sekä omien voimavarojen ja omatoimisuuden edistäminen.

Vertaistoimintaa voi tapahtua kasvokkain, puhelimitse tai digitaalisten kanavien kautta. Se voi olla kahden vertaisen kohtaamista tai ryhmämuotoista toimintaa. Vertaisuutta kuvaavia kokemuksia ovat ymmärrys ja ymmärretyksi tuleminen, kokemusten jakaminen, tasavertaisuus ja ”olemme samassa veneessä” -tunteesta nouseva voimaantumisen. Sama henkilö voi olla vertaistilanteessa sekä tuettava että tuen antaja.

Vertaistoiminnan ydin, vertaistuki, on kokemusten vaihtoa ja tiedon jakamista saman kokeneiden ihmisten kesken. Se on toisten auttamiseen ja tukemiseen tähtäävää toimintaa, jossa tavoitteena on tukea osallistujien hyvinvointia ja jaksamista.

Vertaistukiryhmät ovat useimmiten ammatillisesti tuettuja tai ohjattuja, pitkäkestoisia ryhmiä. Vertaistoimintaa järjestää usein myös koulutettu vapaaehtoinen vertaisohjaaja ammattilaisen tuella. Vertaisohjaajat ovat elämänsä asiantuntijoita, jotka oman kokemuksensa pohjalta auttavat muita samassa tilanteessa.

Ryhmissä ei ole tärkeintä tarkasti suunnitellut ohjelmat, vaan ryhmän itse nostamat sillä hetkellä tärkeiksi koetut asiat.

Ryhmäkeskustelut ovat pääasiallinen menetelmä, mutta toisinaan myös parityöskentely sekä kirjalliset tai toiminalliset harjoitteet tuottavat uusia oivalluksia ja näkökulmia.

Vertaistoiminnalla vahvistetaan osallistujien elämän hallinnan tunnetta ja vahvistetaan osallisuuden kokemusta. Vertaistoiminnan perusajatuksena on usko ihmisen omiin sisäisiin voimavaroihin, jotka voidaan saada käyttöön esimerkiksi vertaistoiminnan avulla. Vertaistoiminnasta saatujen voimaantumisen ja osallisuuden kokemusten kanssa toiminta voi tukea osallistujia myös omaehtoiseen vaikuttamiseen ja yhteisönsä kehittämiseen.

Vertaistoiminta onkin kansalaisjärjestölähtöisen toiminnan ydintä ja sote-järjestöjen syvintä osaamista ja vaikuttavuutta tuova toimintamuoto. Vapaaehtoisuuteen ja keskinäiseen auttamiseen perustuvana toimintana se on myös hyvin kustannustehokasta ja vaikuttavaa.

Vertaistoimintaa ylläpitävällä järjestöllä on vastuu toimijoistaan ja toiminnastaan. Vertaisohjaajien koulutus ja tuki, tarvittavat välineet, tilat ja koko toiminnan kokonaisuuden organisointi vaatii aina resursseja, usein sekä taloudellisia että ammatillisia.

Järjestöjen vertaistoiminnan kumppanuuden määrittää toiminnan paikallisuuden tarve ja kohderyhmän luonne. Suurilla kohderyhmillä (esim. pienten lasten äidit) on järkevää järjestää vertaistoimintaa yhteistyössä kunkin asuinkunnan kanssa. Pienille erityisryhmille (esim. harvinaisemmat sairaus- tai vammaisryhmät) on hyvä järjestää vertaistoimintaa kootusti esim. seutukunta- ja maakuntatasolla.

Lähteenä käytetty, mm: <http://www.kansalaisareena.fi/vertaistoiminta/> ja http://www.kansalaisareena.fi/Vertaistoiminta_kannattaa.pdf

JÄRJESTÖJEN LASTENHOITOAPU

Järjestöjen lastenhoitoavulla varmistetaan, että perheillä on mahdollisuus saada helposti luotettavaa ja koulutettua lastenhoitoapua edulliseen hintaan. Lastenhoitoapu on ennaltaehkäisevää ja perheiden hyvinvointia tukevaa toimintaa. Sitä voidaan hyödyntää monenlaisissa lapsiperheen arjen tilanteissa, esim. vanhemman/vanhempien oman/yhteisen ajan mahdollistamiseksi ja jaksamisen tueksi.

Tällä lastensuojelun ennaltaehkäisevällä työllä on myös työelämäosallisuutta parantava toimenpide. Lastenhoitoapu on monelle nuorelle ensimmäinen kontakti työelämään. Toiminta antaa laajasti nuorille lisäosaamista ja mahdollisuuden ansiotyöhön. Lisäksi lastenhoitajina toimii usein esim. työttömiä ja eläkeläisiä, joiden hyvinvointia ja osallisuutta työ tukee.

Kyseessä ei siis ole hoitoammattilaisten tuottama palvelu, vaan järjestö rekrytoi ja kurssittaa hoitajat, varmistaa heidän rikosrekisterinsä puhtauden, järjestää hoitajille säännöllistä lisäkoulutusta ja ohjausta sekä ylläpitää hoitajavälitystä ja ohjeistaa perheitä lastenhoitotoimintaan liittyen.

Toiminta on järjestölähtöistä yleishyödyllistä hyte-toimintaa, sillä se on kaikille perheille tarkoitettua arjenhallinnan helpottamista. Järjestö tekee perheille lastenhoitajan tilaamisen mahdollisimman helpoksi ja varmistaa, että perhe saa turvallisesti luotettavan hoitajan maksamalla ainoastaan hoitajan tuntipalkan.

Vaikka perheet maksavat lastenhoitoavusta, eroaa toiminta ammattilaisten tarjoamista sote-palveluista tai markkinoilla myytävästä lastenhoitoavusta. Kyseessä on tilapäinen ja

lyhytaikainen lastenhoitoapu, josta perheille ei tule muita kustannuksia kuin hoitajille maksettava tuntipalkka, joka on markkinoilla olevaa ammattilaispalvelun hintaa huomattavasti alhaisempi. **Toiminta eroaa perheiden lakisääteisistä palveluista kuten lasten päivähoito, tehostettu perhetyö tai kotihoito.**

STEa ei enää avusta toimintaa, koska markkinoilla on yksityistä tarjontaa. Kunnat ovat jatkaneet avustamista, jotta lapsiperheillä on mahdollisuus kohtuuhintaiseen ja luotettavaan lastenhoitopalveluun. **Toiminnan tulisi olla maakunnallista ja koordinointi sosisikin laajuutensa vuoksi jatkossa kuntien sijaan maakunnan avustettavaksi hyte-toiminnaksi.**

RUOKA-APU, VAATEAPU, HARRASTUSTUKI

Ruoka-avulla tarkoitetaan ilmaiseksi jaettavaa ruokaa tai ruokatarvikkeita. Ruoka-avun jakajina ovat Suomessa pääosin erilaisella taustalla toimivat järjestöt sekä osa seurakunnista. Ruoka-apu voidaan jaotella EU:n valtakunnallisesti jaettavaan ruoka-apuun sekä paikalliseen, eri lähteistä tulevaan ruoka-apuun (ns. hävikkiruoka).

EU:n ruoka-apu jaetaan ilman sen tarpeen määrittelyä. EU-ruokajaon lisäksi järjestöt jakavat apua tarvitseville kaupoista ja elintarviketuottajilta saatuja elintarvikkeita (ns. hävikkiruokaa). EU-ruokajakelusta poiketen järjestöt voivat osoittaa ruokajaon esimerkiksi jäsenilleen tai selvittää muulla tavalla ruoka-avun tarvetta.

Osa järjestöistä jakaa sekä EU-ruoka-apua että ns. hävikkiruokaa kaupoista ja tuottajilta. Ruoka-avun jaossa sekä paikallisessa ruoka-avun keräämisessä toimivat yhdistyksissä pääosin vapaaehtoiset, vaikkakin vähäisemmässä määrin käytetään myös palkattua henkilökuntaa.

EU-ruokajakelun elintarvikkeiden osalta rahoittaa Euroopan unionin vähävaraisimmille suunnattu eurooppalaisen avun rahasto ([FEAD](#)) ja sitä hallinnoi Suomessa maaseutuvirasto ([Mavi](#)). Suomessa työ- ja elinkeinoministeriö ([TEM](#)) vastaa vähävaraisten avun rahastosta ja maaseutuviraston toimenpideohjelman toteutuksesta. Suomessa jaetaan ainoastaan elintarvikkeita.

Ruoka-avun valtakunnallinen rahoitus kattaa ainoastaan elintarvikkeet ja niiden toimituksen varastointipaikkaan. Paikallisten järjestöjen ja seurakuntien tehtäväksi hyväntekeväisyystyössä jäävät

muut jakelun toteuttamiseen liittyvät kustannukset. Varsinais-Suomessa kymmenet paikalliset yhdistykset ovat mukana EU-ruokajakeluketjussa.

Vaateavulla tarkoitetaan henkilöille tai perheille maksutta annettavaa apua vaatelahjoitusten muodossa. Lisäksi osa järjestöistä lahjoittaa myös lastentarvikkeita, muita tavaroita ja kodinkoneita niitä tarvitseville. Vaateavun jakajina toimivat erilaiset järjestöt sekä osa seurakunnista. Lahjoitukset saadaan pääosin yksityishenkilöiltä niitä jakaville järjestöille ja seurakunnille.

Harrastustuella tarkoitetaan järjestöjen myöntämää yksilöllistä avustusta alaikäisen lapsen ohjatun harrastuksen kustannuksiin. Tuen tarkoituksena on kattaa harrastustoiminnasta aiheutuvia kuluja esimerkiksi kustantamalla osa kausimaksuista, harrastusvälineistä tai muista harrastuksen kustannuksista, mm. harrastusmatkoista. Perusteena harrastustuen myöntämiselle ovat tukea saavan taloudellinen tilanne ja säännöllinen harrastus. Harrastustuki voi olla joko kertaluontoinen tai pidempikestoinen.

Toiminta katsotaan EU-ruokajaon kohdalta maakuntayhteistyöhön kuuluvaksi. Ruoka-avun valtakunnallinen rahoitus kattaa ainoastaan elintarvikkeet ja niiden toimituksen varastointipaikkaan. Paikallisten järjestöjen harteille hyväntekeväisyystyössä jää varastointikustannukset, oma logistiikka, jakelupaikan järjestäminen, muovikassit sekä vapaaehtoisorkvaukset ja/tai palkatun henkilökunnan palkkakustannukset. **Hävikkiruokajako taas on monesti hyvinkin paikallista kuntayhteistyötä, kun esim. kunnan yksiköiltä jäänyttä ruokaa jaetaan paikallisesti järjestöjen vapaaehtoistyönä.** **Vaateapu ja harrastustuki ovat kunta- tai maakuntayhteistyötä järjestön toiminta-alueen laajuudesta riippuen.**

TOIMINTAKYKYÄ TUKEVAT RYHMÄT

Toimintakyky tarkoittaa ihmisen fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia edellytyksiä selviytyä hänelle itselleen merkityksellisistä ja välttämättömistä jokapäiväisen elämän toiminnoista – työstä, opiskelusta, vapaa-ajasta ja harrastuksista, itsestä ja toisista huolehtimista omassa arkiympäristössään.

Ihmisen toimintakyky riippuu myös ympäristön myönteisistä tai kielteisistä vaikutuksista. Asuin- ja elinympäristöön liittyvillä tekijöillä, muiden ihmisten tuella tai erilaisilla palveluilla voidaan tukea ihmisen toimintakykyä ja selviytymistä arjessa. Toimintakykyä voidaan kuvata myös tasapainotilana kykyjen, elin- ja toimintaympäristön sekä omien tavoitteiden välillä.

Toimintakyky on keskeinen osa ihmisten hyvinvointia. Hyvä fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen toimintakyky ja niitä tukeva ympäristö auttavat ihmisiä voimaan hyvin, löytämään paikkansa yhteiskunnassa, jaksamaan työelämässä eläkeikään asti sekä vanhana selviytymään arjesta itsenäisesti.

Sote-järjestöt tuottavat monenlaisia toimintakykyä tukevia ryhmätoimintoja ja palveluja eri kohderyhmille. Ryhmien ohjaajina toimii sekä järjestöjen ammattilaisia että koulutettuja vapaaehtoistoimijoita. **Kohderyhmänä ovat useimmiten henkilöt, joilla on riskitekijöitä, jotka ennustavat toimintakyvyn heikentymistä tai joilla on jo esim. toimintakykyä alentava sairaus, vamma tai vaikea elämäntilanne.**

Järjestöt palvelevat perustehtäviensä mukaisesti useimmiten juuri niitä väestöryhmiä, jotka jäävät tai ovat vaarassa jäädä väliinpuotajiksi julkisessa palvelujärjestelmässä. Näillä

väestöryhmillä on usein monenlaisia ja laaja-alaisia työ- ja toimintakyvyn haasteita esimerkiksi pitkittyneen työttömyyden, mielenterveysongelmien, oppimisvaikeuksien, syrjäytymisen sairauksien, lapsiperheköyhyyden tai vammojen vuoksi.

Toiminnan tai ryhmien tarkoituksena on estää tai hidastaa kohderyhmän toimintakyvyn heikkenemistä. Toimintakykyä tukevissa ryhmissä keskitytään suunnitelmallisesti kohderyhmän tarpeiden mukaan esim. fyysisen, psyykkisen, kognitiivisen tai sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseen erilaisilla aktivoivilla harjoituksilla, tehtävillä ja toiminnoilla. Toimintakyvyn tukemiseen kuuluu myös esim. julkiselta sektorilta saatujen apuvälineiden käytönopastus sekä toimintakunnan varmistus.

Järjestöjen työssä korostuu asiakaslähtöisyys. Järjestöillä on tiivis yhteys suoraan palvelujen käyttäjiin ja sitä kautta asiakkaiden tarpeiden tunnistamiseen ja toiminnan kehittämiseen yhteistyössä asiakkaiden kanssa. Järjestöjen toimintakykyä tukevat ryhmät ja toiminnot mahdollistavatkin kohderyhmälleen aktiivisen toimijuuden ja elämäntilanteen kokemuksen lisäksi myös osallisuuden ja vertaisuuden kokemuksia.

STEA:n avustusten lisäksi järjestöjen työn turvaaminen edellyttää kuntien ja maakuntien yhteistyötä ja tukea. STEA:n myöntämät avustukset ja kuntien yhteisrahoitus ovat erityisen tärkeitä järjestöjen alueellisessa työssä. Jos maakuntien ja järjestöjen yhteistyötä ei varmisteta sote-uudistuksessa, myös ne järjestöjen toiminnot, jotka nykyisin saavat kuntarahoitusta, ovat vaarassa supistua tai loppua kokonaan.

Lisätietoa ja lähde: Kuntoutuksen uudistamiskomitea: ehdotukset kuntoutusjärjestelmän uudistamiseksi 2017

HARRASTE- JA KULTTUURI- JA LIIKUNTARYHMÄT

Sote-järjestöjen organisoimilla liikunta-, harraste- ja kulttuuriryhmillä tarkoitetaan ryhmiä, jotka tarjoavat määrätulle kohderyhmälle mahdollisuuksia osallisuuteen, sosiaaliseen saavutettavuuteen ja vapaa-ajan harrastuksiin tai jotka tukevat järjestön perustehtävän mukaisesti osallistujien hyvinvointia ja terveyttä.

Kohderyhmän voi jakaa pääpiirteissään kahteen osaan: 1) ryhmätoiminnat ovat suunnattu joko tietyn ikäisille (eläkeläiset, nuoret, lapset) tai tietyssä elämäntilanteessa (esim. työttömät) oleville tai 2) erityisryhmille, jotka muodostuvat määrätyn sairaustyyppin tai sen riskitekijöiden ympärille. (Varsinaisista erityisryhmien ryhmätoiminnoista enemmän kohdassa: Toimintakykyä tukevat ryhmät)

Järjestöjen yleisiä ryhmiä on tarjolla vapaa-ajan harrastetoimintoina räätälöitynä joko omille kohderyhmille ja jäsenistölle tai esim. kansanterveystyöjärjestöjen tehtävän mukaisesti hyvinvointia ja terveyttä edistävänä toimintana laajemmalle kohderyhmälle.

Tällaisia ryhmätoimintoja ovat mm. **liikuntaryhmät** (esim. vesijumppa, jooga, kävelyryhmät), **psykkiseen hyvinvointiin keskittyvät ryhmät** (esim. mildfulness) ja erilaiset **aivoterveysryhmät**.

Ryhmätoimintoina on tarjolla erilaisia **harrasteryhmiä** eri kohderyhmille (esim. eläkeläiset ja työttömät). Tarjolla on kädentaitoryhmiä, atk- ja kieliryhmiä, keskustelukerhoja, peliryhmiä ja mm. opaskoirakerho, venekerho ja sirkuskoulu.

Sote-järjestöillä on jäsenistölleen myös **kulttuuriryhmiä**, esim. erityisryhmille on luovan taiteen toimintoja, kuvataideryhmiä sekä lauluryhmiä ja kuoroja. Vastaavia ryhmätoimintoja on suunnattuna myös mm. eläkeläisille, nuorille ja työttömille.

Tasapuolisen osallisuuden edistämässä merkityksellisiä ovat järjestöjen mm. lapsille ja nuorille tuottamat edulliset, ei-kilpailuhenkiset harrasteryhmät niin liikunnassa kuin muunkin harrastustoiminnan parissa.

Sote-järjestöjen harraste- ja kulttuuri- ja liikuntatoiminta on järjestöjen matalan kynnyksen hyte-toimintaa, joka on usein muokkautunut tarvelähtöisesti ja vapaaehtoistoiminnan pohjalta. Toiminta on räätälöityä juuri kohderyhmän tarpeisiin. Keskeistä on kohderyhmien tarpeiden hyvä tunteminen sekä mahdollisuus toiminnan kautta osallisuuteen ja harrastuksiin.

Suurin osa sote-järjestöjen liikunta-, harraste- ja kulttuuritoiminnasta nähdään kuntayhteistyönä myös jatkossa. Erityisesti liikunnan osalta kuntayhteistyö nähdään erityisen luontevana yhteistyömuotona. Toisaalta tasavertainen mahdollisuus osallistua toimintaan riippumatta asuinpaikasta tukisi maakuntayhteistyön merkitystä ainakin toimintoja koordinoivana toimijana.

VIRKISTYSTOIMINTA

Virkistystoiminnalla tarkoitetaan järjestöjen jäsenistölleen järjestämiä retkiä, teatteri- ja konserttimatkoja, teemajuhlia, rantapäiviä, nuotioiltoja, yhteislaulutilaisuuksia, lettukestejä ja muita yhteisiä tapahtumia. Se on toimintaa, jonka tarkoituksena on jäsenen aktivoiminen sekä yhteisöllisyyden ja osallisuuden edistäminen.

Vaikka yhdistysten toimintojen kirjo on laaja, virkistystoiminta on lähes kaikissa yhdistyksissä tärkeimpiä suoraan jäsenistöä palvelevia toimintoja. **Toiminnan järjestämisessä huomioidaan jäsenistön mahdolliset erityistarpeet tai rajoitteet, minkä vuoksi osallistuminen koetaan turvalliseksi.** Yhdistysten järjestämä virkistystoiminta on yleensä jäsenille kustannuksiltaan kohtuullista tai maksutonta.

Virkistystoiminnalla voidaan myös kiittää yhdistyksen vapaaehtoistoimijoita. Useissa yhdistyksissä ja vapaaehtoistoimintaa koordinoivissa organisaatioissa on muodostunut vakiintuneeksi käytännöksi järjestää muutaman kerran vuodessa virkistystä vapaaehtoisille. Usein se tarkoittaa joulujuhlia ja kevätretkiä, joissa on järjestettyä ohjelmaa ja mukavaa yhdessäoloa.

Virkistystoiminta on hyte-toimintaa, sillä se tukee yhdistysten jäsenistön ja vapaaehtoistoimijoiden psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia ja toimintakykyä tarjoamalla osallistujille mahdollisuuden mukavaan tekemiseen ja yhdessäoloon. Virkistystoiminta kannustaa lähtemään kotoa muiden joukkoon, jolloin myös monien yksinäisyyden tunne vähenee ja yhteisöllisyyden ja osallisuuden kokemukset vahvistuvat.

Osalle järjestöjen virkistystoimintaan osallistuville tutun ryhmän ja tuttujen henkilöiden mukana liikkuminen esim. retkillä ja matkoilla voi olla lähes ainoa mahdollisuus turvalliseen kulkemiseen kotinsa tai lähiympäristönsä ulkopuolella. Turvallinen järjestäjä ja tuttu ryhmä madaltaa lähtemisen kynnystä ja vahvistaa yhteenkuuluvuuden tunnetta uusien elämysten lisäksi.

Virkistystoiminnalla on suuri merkitys kaiken ikäisten ihmisten hyvinvoinnille. Virkistystoiminnan merkitys korostuu erityisesti haastavissa elämäntilanteissa, sillä virkistystoiminta antaa arjesta irtautumisen kautta mahdollisuuksia voimaantumiseen ja oman hyvinvoinnin kohentamiseen.

Virkistystoiminta on kuntayhteistyötä. Se on osa paikallisyhdistysten ydintoimintaa, joka koetaan järjestöjen jäsenistön keskuudessa merkitykseltään yhtä tärkeäksi kuin vertaistoiminta.

Lisätietoja, mm:

Jenni Kaikkonen, opinnäytetyö, Vapaaehtoisten hyvinvoinnin tukeminen KeskiUudenmaan Yhdistysverkosto ry:ssä https://yhdistysverkosto-net-bin.directo.fi/@Bin/ec52954e9117a00906ab846013cea08f/1539439010/application/pdf/253902/Kaikkonen_Jenni.pdf

ASIAANTUNTIJA-, TIEDON TUOTANTO- JA TIEDOTUSPALVELUT

Järjestötyössä asiantuntijuus on ns. avointa asiantuntijuutta. Se on laaja-alaista, ihmistä lähellä olevaa ja kehittämisorientoitunutta. Asiantuntijuuden taustalla on tieteellisen tiedon lisäksi erityistä osaamista ja näkemystä kohderyhmästä ja siihen liittyvistä arjen erityispiirteistä. Työtä ja sen prosesseja arvioidaan ja sen pohjalta kehitetään uutta. Järjestötyössä niin sanotulla hiljaisella tiedolla on suuri rooli.

Sote-järjestöt ovat siis oman alansa erityisosaajia, jotka tuottavat monenlaisia asiantuntija-, koulutus ja kehittämispalveluja myös hyvinvoinnin ja terveyden näkökulmasta. Järjestöt toteuttavat myös erilaisia kartoituksia ja kyselyitä jäsenistölleen tai laajemmalle joukolle jonkin asiantilan selvittämiseksi. Kyselyillä saatua tietoa voidaan hyödyntää esimerkiksi kyseisen kohderyhmän palveluiden kehittämistyössä.

Järjestöjen toimintaan liittyy aina tiedottaminen myös järjestöstä itsestään ja sen toiminnasta. Tiedottamisen tehtävä on tukea järjestöjen tavoitteiden toteutumista. Järjestöjen tiedottamisen kanavina toimivat jäsenkirjeet ja -lehdet, järjestöjen verkkosivut, toimintakalenterit sekä sosiaalinen media. Eri teemoista voidaan järjestää tiedotus-, koulutus- ja keskustelutilaisuuksia. Lisänäkyvyyttä teemalle saadaan järjestämällä erilaisia teemapäiviä- ja viikkoja.

Ulkoisen tiedottamisen tavoitteena on saada näkyvyyttä järjestön asialle ja lisätä siihen liittyvää ymmärrystä. Myös kaksisuuntainen tiedottaminen, johon liittyy vastavuoroisuus ja palautteen huomioiminen, on tärkeä osa järjestöjen toimintaa.

Järjestöjen infotilaisuudet sisältävät järjestötoiminnasta tiedottamista, tai tietyn sisältöteeman (esim. sydänterveys, mielenterveys, muisti). Järjestöt voivat esitellä tilaisuudessa erilaisia toimintojaan, tukimuotojaan ja palveluitaan suunnaten tiedottamisen kaikille aiheesta kiinnostuneille kuntalaisille tai tietyille kohderyhmälle. Infojen vetäjänä voi toimia vapaaehtoinen, vertainen tai järjestön ammattilainen työntekijä. (Lähde: Järjestöjen toiminnan luokittelu, ESKO-koordinaatio-hanke.)

Sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille suunnattujen tilaisuuksien tavoitteena on ammattilaisten tiedon lisääntyminen järjestön teemaan liittyen sekä järjestöjen toimintojen tunnetuksi tekeminen ja niiden integroiminen tietyn kohderyhmän palveluvalikoimaan.

Järjestöt ylläpitävät myös erilaisia järjestöjen ja vapaaehtoistoiminnan verkkosivustoja, jotka kokoavat järjestöjen toimintoja ja palveluita sekä tiedottavat vapaaehtoistyön mahdollisuuksista (esim. vapaaehtoistyö.fi, Hakulaari.fi, Ihimiset.fi, Toimeksi.fi).

Nämä toiminnot ovat tietysti vahvasti järjestöjen hyte-toimintoja silloin, kun ne niiden tarkoituksena on vahvistaa kohderyhmän hyvinvointia ja terveyttä. **Yhteistyö määräytyy asian ja tiedon levitystarpeen laajuuden mukaan joko maakunnan tai kunnan tehtäväksi. Järjestöjen toiminnot ja palvelut tulee sisällyttää maakuntien sähköisiin palvelualueisiin.**

VERKOSTOYHTEISTYÖ JA KUMPPANUUSTYÖ

Verkostoissa toimijoiden väliset suhteet perustuvat luottamukseen ja sitoutumiseen. Kukin toimija on lähtökohtaisesti vapaa tekemään itsenäisiä päätöksiä. **Verkostojen erityinen vahvuus on niiden joustavuus. Joustavuutta tarvitaan erityisesti tilanteissa, joissa asiakastarpeet muuttuvat nopeasti, ovat monimutkaisia tai kun selkeitä ratkaisuja tiettyihin asiakastarpeisiin ei ole näköpiirissä.**

Keskinäinen luottamus ihmisten, yksiköiden ja organisaatioiden välillä edistää tiedon liikumista ja mahdollistaa yhteisen oppimisen, uusien näkökulmien avaamisen ja kaikkia osapuolia hyödyttävien ratkaisujen kehittämisen. Keskinäinen luottamus myös edistää yhteistyökumppaneiden sitoutumista yhteisiin tavoitteisiin ja toimenpiteisiin.

Verkostot linkittävät yhteen erilaisia ammattiryhmiä, toimijoita ja sektoreita työskentelemään yhdessä. Sote-järjestöt ylläpitävät ja koordinoivat monia verkostoja sekä osallistuvat ja tekevät työtä erilaisissa maakunnallisissa, paikallisissa ja temaattisissa verkostoissa. Verkostot voivat olla järjestöjen välisiä tai yhteisiä esim. maakunta-, kunta- tai yritystoimijoiden kanssa.

Järjestöt tuovat oman erityisosaamisensa verkostoihin ja verkostoissa toimiminen on välillistä vaikuttamista. **Verkostoyhteistyöllä tähdätään mm. eri verkostotoimijoiden osaamisen ja ymmärryksen lisäämiseen, yhteistyön lisäämiseen ja kehittämiseen, palveluohjauksen parantumiseen sekä yhteiseen vaikuttamistyöhön.**

Osa yhteistyöstä perustuu verkostoyhteistyötä syvempään kumppanuuteen. Kumppanuus perustuu yhteiseen, yhdessä

sovittuun harkittuun tavoitteeseen. Yhdessä tekeminen on konkreettista ja vastavuoroista ja yhteiselle kohtaamiselle ja tekemiselle on paikkansa ja rakenteensa.

Järjestöt toteuttavat usein toimintaansa kumppanuudessa muiden toimijoiden kanssa. Kumppanit voivat olla toisia järjestöjä, seurakuntia, kuntatoimijoita, yrityksiä tai näiden yhdistelmä. **Kumppanuustyöllä pyritään tavoitteisiin moniammatillisesti ja useamman organisaation ja alan osaamisen yhteen saattamisella. Keskiössä on usein toiminnan kehittäminen vastaamaan paremmin kohderyhmien tarpeita.**

Kumppanuustyössä voi olla kyse yhteistyöstä, työpanoksesta, tiloista tai taloudellisesta resurssista. Kumppanuus voi olla lyhytaikaista tai pitkäaikaista. Kumppanuustyössä kansalaisyhteiskunnan toimijat ovat usein asiantuntijoita ja asioiden edistäjiä. Yhteistoiminta on resurssiviisainta toimintojen toteuttamisessa. **Järjestöjen ja julkisen sektorin kumppanuus, joka tuo yhteen eri tahojen osaamisen, synnyttää myös uusia ratkaisuja ja palveluita.**

Verkostoyhteistyö ja kumppanuustyö voivat olla kuntayhteistyötä tai maakunnallista yhteistyötä, koska verkostot tai kumppanit voivat olla maakunnallisia tai paikallisia. Merkittävimpiin yhteistyöverkostoihin kunnan tai maakunnan on hyvä nimetä edustaja.

Lähteenä käytetty mm:

Sosten sivuilla verkostotyön käsikirja:

<https://www.soste.fi/tapahtumat/verkostot/verkostotyön-kasikirja.html>

Verkostojohtamisen opas: Verkostotyöskentely sosiaali- ja terveysalalla (Järvensivu, Nykänen, Rajala 2010):

[https://www.seugolaid.fi/wp-](https://www.seugolaid.fi/wp-content/uploads/2017/03/Verkostojohtamisen-opas-versio-1-0-30-12-2010.pdf)

[content/uploads/2017/03/Verkostojohtamisen-opas-versio-1-0-30-12-2010.pdf](https://www.seugolaid.fi/wp-content/uploads/2017/03/Verkostojohtamisen-opas-versio-1-0-30-12-2010.pdf)

KANSALAISTAITOJEN VAHVISTAMINEN

Termillä tarkoitetaan **avointa vapaaehtoistoimintaa**, jossa lisätään ja pidetään yllä kuntalaisten kansalaistaitoja ryhmissä, kouluissa tai avoimissa koulutuksissa. Toiminta on **hyte-toimintaa**, sillä se on **kaikkia kansalaisia hyödyttävää, avointa ja vapaaehtoistyötä vahvistavaa yleishyödyllistä toimintaa**, esimerkkeinä sisällöistä esim. oman talouden hallinta, mielenterveystaidot ja ensiapu

Arjenhallintaan kuuluu oman talouden hallinta. **Taloudellinen osaaminen** tarkoittaa kykyä hallita omaa talouttaan ottaen huomioon ympäröivä yhteiskunta. Taitoja opitaan mm. kodin ja vertaisryhmien esimerkkien kautta. **Ennaltaehkäisevässä talousneuvonnassa** jaetaan tietoa ja vaikutetaan talousasioihin liittyvän myönteisen asenteen ja motivaation syntymiseen.

Mielenterveys on kaikille kuuluva voimavara, ja olennainen osa hyvinvointia ja terveyttä. **Mielenterveysosaaminen** sisältää arkisia ja yksinkertaisia keinoja. Nämä taidot auttavat ihmistä toimimaan omassa elinympäristössään sekä kohtaamaan erilaisia elämäntilanteita vaatimuksineen. Jokainen voi vahvistaa omaa ja läheistensä mielenterveyttä. Mm. mielenterveyden ensiapu - kursseilla opitaan mielenterveydestä kansalaistaitona.

Ensiapu tarkoittaa toimenpiteitä toisen ihmisen tai itsensä auttamiseksi onnettomuustilanteessa tai sairauskohtauksen sattuessa, ja sitä voi antaa ilman erityistä ammattitaitoa tai välineitä. **Ensiaputaito** on tärkeä kansalaistaito. Perustaidot hätäensiavusta sekä ennen kaikkea rohkeus auttaa hädän hetkellä lisäävät turvallisuutta koko yhteiskunnassa.

Kansalaistaitojen vahvistaminen on tärkeä osa monen järjestöjen yleishyödyllistä hyte-toimintaa. **Yhdyspintoja lakisääteiseen**

toimintaan on eniten ensiapu-sisällöissä. Järjestöjen kansalaistaitojen vahvistamiseen tähtäävä ensiaputoiminta eroaa kuitenkin esim. ensiapu- ja ensivastetoiminnasta ja muusta viranomaisia tukevasta toiminnasta:

Ensivaste-toiminta on sairaanhoitopiirin alaisuudessa tapahtuvaa sopimukseen perustavaa ensiauttajatasoista toimintaa. Se voi olla hälytysryhmätoimintaa tai osa tapahtuman ensiapupäivystystä. Ensiapuryhmätoiminta taas on kunnan tai alueellisessa suuronnettomuudessa tai häiriötilanteessa viranomaisia tukeva osana organisaatiota toimiva koulutettu ryhmä. Varsinainen ensiapukoulutus ja ensiavun kouluttajakoulutukset ovat kohdennettuja virallisia kurssi- ja koulutuskokonaisuuksia.

Viranomaisia tukevat järjestötoiminnot perustuvat sopimuksellisuuteen ja ovat osa yhteiskunnan häiriötilanteisiin varautumista. Tällaista sopimuksellista järjestötoimintaa ovat myös ensihuolto- ja psykososiaalisen tuen ryhmätoiminnot, vapaaehtoisen pelastuspalvelun koordinointi sekä häiriötilanteissa sosiaali- ja terveysviranomaisten tukena toimivien muiden vapaaehtoisryhmien koordinointi ja materiaalivalmiuden ylläpitäminen. Edellä mainittu sopimuksellinen yhteistyö eroaa siis selvästi avoimesta vapaaehtoistoiminnasta.

Kansalaistaitojen vahvistamistoimintaa tehdään tällä hetkellä hyvin paikallisesti ja tiiviisti yhteistyössä kuntien kanssa. Jatkossakin on siis järkevää, että **järjestöjen pääasiallisena yhteistyökumppanina tässä toiminnassa ovat kunnat.**

Tausta, lähteet:

STM ja SPR -yhteistyöpöytäkirja 17.2.2014

SM ja SPR -yhteistyöpöytäkirja 26.4.2018

Marttaliiton, Suomen Mielenterveysseuran ja Suomen Punaisen Ristin kotisivut

AVOIMET KOHTAAMISPAIKAT

Avoimet kohtaamispaikat ovat maksuttomia, matalankynnyksen periaatteella toimivia paikkoja, jotka mahdollistavat osallisuuden, toiminnan ja tapahtumat. Keskiössä ovat ihmisten kohtaamiset. Avoimuudestaan huolimatta kohtaamispaikat voivat olla suunnattuja erityisesti tietyille kohderyhmille (esim. vammaiset, pitkäaikaissairaat, lapsiperheet, työttömät). **Kohtaamispaikkoja ylläpitävät usein järjestöt, kunnat ja/tai seurakunnat.**

Kansalais- ja järjestötalot ovat monipuolisia kohtaamispaikkoja, jotka tarjoavat mahdollisuuksia oleskeluun ja ajanviettoon sekä neuvontaa ja välineitä esimerkiksi oman terveyden ja muiden asioiden hoitamiseen ja nettiasiointiin. Kansalais- ja järjestötalojen toimintaan osallistuu kymmeniä järjestöjä kooten paikalliset ja alueelliset toimijat kokonaisuuksiksi. Kansalais- ja järjestötalot toteuttavat toimintaansa sekä järjestöjen ammattilaisten työnä että vapaana ja avoimena kansalaistoimintana.

Asukastuvat toimivat tapaamispaikkoina ja ”olohuoneena” samalla alueella asuville ihmisille. Asukastuvat tarjoavat mahdollisuuden osallistua ohjattuun toimintaan, vaikuttaa oman asuinympäristön viihtyvyyteen ja palveluihin, kahvitella tai syödä edullinen lounas, lukea lehtiä, seurustella muiden kanssa ja osallistua vapaaehtoistoimintaan. Asukastuvissa on usein myös maksuttomat tietokoneet käytössä ja asiointiapua saatavilla. Usein kunnat tarjoavat maksutta asukastupien tilat ja kolmannen sektorin toimijat pyörittävät toimintaa.

Klubitalot toimivat arjessa selviytymistä tukevin ja yhteisöllisyyttä vahvistavana ympäristöinä esimerkiksi mielenterveyskuntoutujille ja pitkään työttöminä olleille. Klubitalot täydentävät lakisääteisiä

mielenterveyspalveluita. Psykiatrisia palveluita käyttävät tarvitsevat laajempaa tukea kuin lääkehoito ja terapiat, jotta he voivat saavuttaa yhdenvertaisen osallisuuden tason muiden kansalaisten kanssa. Ajatuksena on yhteisöllisyyden tunteen lisääntyminen mielekkään yhdessä tekemisen kautta. Klubitalot tarjoavat asiantuntevaa tukea, ohjausta ja vertaistukea kuntoutujien ilmaisemiin tarpeisiin. Klubitalojen rahoitus jakautuu keskimäärin puoliksi kuntien ja Stean rahoituksen kanssa. ([Lähde: Mielenterveyskuntoutujien klubitalot sote- ja maakuntauudistuksessa, toim. Hänninen](#)).

Tyttöjen ja poikien talot ovat nuorille tarkoitettuja avoimia kohtaamispaikkoja, joihin voi mennä oleskelemaan, lukemaan lehtiä, osallistumaan harrasteryhmiin sekä keskustelemaan omaan elämään liittyvistä asioista joko vertaisten tai aikuisten ammattilaisten. Ryhmissä voidaan käydä läpi tavallisia arjen asioita kuten talousasioita ja kodinhoitoa, sosiaalisten verkostojen ja ystävien saamisen ongelmallisuutta ja yksinäisyyttä. Tyttöjen ja poikien talot vahvistavat yhteisöllisyyttä yhteisellä tekemisellä.

Avoimet kohtaamispaikat ovat yleishyödyllistä kansalaistoimintaa, jonka keskeisenä tavoitteena on asukkaiden osallisuuden lisääntymisen myötä vahvistaa hyvinvointia ja terveyttä.

Kohtaamispaikkatoiminta on usein luonteeltaan hyvin paikallista (esim. asukastuvat), jolloin kunta on jatkossakin luonteva toimintaa ylläpitävien järjestöjen yhteistyökumppani. Joissain tapauksissa kuitenkin kohtaamispaikkatoiminta täydentää selkeästi tietyn kohderyhmän palvelukokonaisuutta (esim. klubitalot), jolloin yhteistyötaho on selkeämmin maakunta, jonka vastuulla on järjestää muut sosiaali- ja terveyspalvelut.

Lisätietoja, esim.:

[kohtaamispaikkapäivien julkilausuma 27.4.2018.](#)

JÄRJESTÖJEN YHTEISJÄRJESTÖJEN TUKI

Järjestöjen yhteisjärjestöt ovat alueellisia järjestöjä, joiden tehtävänä sääntöjensä perusteella on muun muassa omalla toiminta-alueella olevien yhdistysten toiminnan ja toimintaedellytysten tukeminen ja yhdistysten välisen yhteistyön edistäminen. (STEA:n luokitusermi ja määritelmä)

Kyseessä ovat alueelliset yhdistysten yhdistykset, joiden toiminnan alueena voi olla kunta, seutukunta tai maakunta. Näiden yhteisjärjestöjen jäsenyhdistykset ovat yleisimmin sote-, kansanterveys- tai potilas- ja vammaisyhdistyksiä.

Jossakin tapauksessa kyseessä voi olla myös samaan tarkoitukseen tähtäävä kansalaistoiminnan keskus tai vastaava, jonka toiminnasta vastaa paikallinen yhdistys, mutta toiminnan kohteena ovat kuitenkin laajasti alueensa erilaiset vapaaehtoistoimijat sekä paikalliset yhdistykset.

Järjestöjen yhteisjärjestöjen tehtävänä on jäsenyhdistystensä vahvistaminen ja kehittäminen yhdessä niiden itsenäisyyttä ja voimavaroja kunnioittaen. Ne tukevat yhdistysten, julkisen sektorin ja yksityisen sektorin välistä yhteistyötä ja vuoropuhelua sekä tiedonvälitystä. Eri sektoreiden yhteistyö ja laaja tieto toimijoista ja toiminnasta varmistaa, että alueen asukkaat löytävät yhdistykset ja saavat niistä vertaistukea, virkistystä, tietoa, tukea ja vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksia oman hyvinvointinsa lisäämiseksi ja arjen haasteiden helpottumiseksi. Yhteisjärjestöjen toimesta tai niiden koordinoimana toteutetaan myös erilaista matalan kynnyksen toimintaa, joka lisää alueen asukkaiden osallisuuden mahdollisuuksia.

Jäsenyhdistysten tukeminen on edellä mainittujen lisäksi mm. käytettävissä olevia tiloja, yhdistystoimintaa ja vapaaehtoisten toimintaa tukevia koulutuksia, vapaaehtoisille järjestettyä virkistystä, tiedon välitystä, neuvontaa ja tukea yhdistystoiminnassa sekä vapaaehtoisten toiminnassa eteen tulevissa haasteissa.

Yhteisjärjestöillä on toimitiloja, joihin jäsenyhdistysten toiminta on pitkälti keskittynyt, samoin tieto jäsenyhdistysten erilaisista toimunnoista löytyy näistä tiloista. Toiminnan ja tiedon keskittäminen helpottaa osallistumista sekä ammattilaisia heidän ohjatussa henkilöitä yhdistystoiminnan ja vertaistuen pariin. **Yhteistyöllä sekä motivoituneiden vapaaehtoisten panoksella kaiken kokoiset yhdistykset voivat olla mukana edistämässä alueen väestön terveyttä, psyykkistä, fyysistä ja sosiaalista toimintakykyä hyvinvointia sekä antaa osallisuuden ja vaikuttamisen mahdollisuuksia.**

Järjestöjen yhteisjärjestöt ovat aktiivisia vaikuttajia ja edunvalvojia pyrkien tunnistamaan kohderyhmäänsä koskevat toimintaedellytysten, toimintojen, osallisuuden ja asenteiden puutteet ja kehittämistarpeet sekä alueellaan että yhteiskunnassa ja toiminnallaan edistämään niiden paranemista. Järjestöjen yhteisjärjestöillä on palkattuja työntekijöitä toimintansa toteuttamiseksi ja sen lisäksi ne myös usein työllistävät osatyökykyisiä tai pitkäaikaistyöttömiä sekä mahdollistavat opiskelijoille harjoittelu- ja työssäoppimisjaksoja.

Järjestöjen yhteisjärjestöt ovat paikallisen yhte-toiminnan osalta kunnan kumppaneita, mutta joidenkin toimintojen osalta myös maakunnan kumppaneita. Osa toiminnasta ulottuu kuntaa laajemmalle esim. sairaanhoitopiiriin tai maakunnan alueella.

VAPAAEHTOISTOIMINNAN KOORDINOINTI JA TUKI

Vapaaehtoistoiminta on osallistumista vuorovaikutukseen perustuvaan organisoituun auttamis- ja tukitoimintaan, jonka tavoitteena on esim. henkisen ahdingon lievittäminen tai elinoloihin liittyvän puutteen korjaaminen. Vapaaehtoistyötä ei tehdä esim. palkkatyönä, vaan tehtävään valmennusta saaneen auttajan motiivi pohjautuu ajatukseen, että hän voi olla avuksi ja oppii jotakin tärkeää. Myös tällaiseen toimintaan liittyvät tukitehtävät kuuluvat vapaaehtoistyön piiriin.

Vapaaehtoistoiminnan organisointi rakentuu strategiasta, osaamisesta, resurssoinnista, johtamisesta sekä arvioinnista ja kehittämisestä. Onnistuneen vapaaehtoistoiminnan organisoimiseksi määritellään myös vapaaehtoistoiminnan arvot, asenteet, toimintaympäristö ja toimintatavat. Lisäksi määritellään ja kartoitetaan osaamistarpeet ja kartutetaan osaamista.

Vapaaehtoistoiminnan koordinointi ja tuki on kokonaisvaltaista vuorovaikutusta vapaaehtoisten kanssa, heidän ohjaamistaan, kiittämistään sekä yhteisöllisyyden ja osallisuuden luomista. Vapaaehtoistoiminnan laadukas, ammattimainen koordinointi vaatii rahaa sekä työntekijöitä, kun järjestetään koulutuksia, työnohjausta ja huolehditaan vapaaehtoisten ja heiltä tukea saavien hyvinvoinnista.

Vapaaehtoistyö on järjestötoiminnan ydintä. Suuret järjestöt ja niiden toiminta ovat yleisesti tunnettuja ja näkyviä ja siitä syystä myös vapaaehtoiset osaavat hakeutua niihin mukaan. Järjestöjen pitkä historia, laajemmat resurssit ja näkyvämpi markkinointi edistävät niiden tunnettuutta. Näillä järjestöillä on resursseja myös

palkattuun ammatilliseen henkilöstöön, mikä varmistaa toiminnan pysyvyyden ja ammattimaisen otteen.

Vapaaehtoistoiminnan kannalta johdollisesti haastavia ovat pienet järjestöt, jotka taistelevat olemassaolostaan vaatimattomin resurssein harvalukuisen jäsenistönsä kanssa. Näillä haasteilla on suora vaikutus myös koko toiminnan organisointiin. Näillä on usein alueellista toimintaa, mutta ei riittävästi resursseja toiminnan tukemiseen. Heille kuntien rahoitukset ovat tärkeitä.

Julkisella sektorilla kunnat tarjoavat myös vapaaehtoistoiminnan paikkoja. Muutamiiin kuntiin on palkattu vapaaehtoistoiminnan koordinointiin henkilöstöä. Toiminnan organisoiminen on kuitenkin kunnissa vielä hyvin kirjavaa. Tällä hetkellä toiminta on professoikeskeistä, mutta vähitellen on alettu ymmärtää vapaaehtoistoiminnan merkitys osana aktiivista kuntalaisuutta.

Vapaaehtoistoiminnan periaatteet ja käytännöt ovat muodostuneet pitkälti toimintaa organisoivien yhdistysten ja järjestöjen kokemuksen myötä, ja ne vaihtelevat jonkin verran järjestäjästä toiseen.

Tulevaisuudessa vapaaehtoistoiminnan rooli yhteiskunnassa kasvaa ja monimuotoistuu ja sen tukemiseen ja rahoittamiseen tulee löytyä mahdollisuuksia niin kunnista kuin maakunnistakin valtakunnallisten rahoittajien lisäksi.

Lisätietoja, mm:

<https://www.slideshare.net/SitraHyvinvointi/vapaaehtoistoimintaliisareinman>

<https://media.sitra.fi/2017/02/27174908/Selvityksia93-2.pdf>

http://www.kssotu.fi/versova/media/Vapehttoim_KEHITTY.pdf

SOPEUTUMISVALMENNUS

Sopeutusvalmennus on kuntouttavaa toimintaa, jonka tarkoituksena on auttaa ihmistä jäsentämään omaa elämäntilannettaan ja toimimaan omien tavoitteidensa saavuttamiseksi. Se on keskeinen kuntouttavan toiminnan muoto erilaisia sairauksia sairastaville ja heidän läheisilleen. Sairastunut hyötyy sopeutusvalmennuksesta erityisesti silloin kun hänellä on psykososiaalisen tuen tarvetta ja kykyä hyötyä vastavuoroisista ryhmätilanteista.

Sopeutusvalmennuksen tavoitteena on henkilön toimintakyvyn edistäminen ja se sisältää vammaisen tai sairaan henkilön ja hänen lähiyhteisönsä neuvontaa, ohjausta ja valmennusta. Sopeutusvalmennusta voidaan toteuttaa yksilöllisesti tai ryhmäkohtaisesti ja se voi olla myös toistuvaa. Kurssien pituus vaihtelee kohderyhmän ja tavoitteiden mukaan ja voivat olla avo- tai laitospohjaisia.

Sopeutusvalmennus on merkittävä suomalainen kuntoutusmuoto vammaisten ja pitkäaikaissairaiden henkilöiden ja heidän läheistensä elämäntilannuksen tukemisessa. Sillä on ollut monialaisesti vaikutuksia ihmisten elämänlaatuun. Sopeutusvalmennuksen juuret ovat vammaisjärjestöjen toiminnassa, josta se on noussut hyvien käytäntöjensä kautta osittain myös lakisääteiseksi kuntoutukseksi.

Sopeutusvalmennustoimintaa on monenlaista lakisääteisestä vammaispalvelusta ja lääkinnällisestä kuntoutuksesta järjestöjen vahvasti vertaisuuden perustuviin tavoitteellisiin kursseihin. **Erityisesti hyte-toimintana huomioon otettava (ei siis aina sote-palvelua) on järjestöjen sopeutusvalmennus silloin, kun toiminta pohjautuu vahvasti vertaistuen ja kokemusasiantuntijuuden hyödyntämiseen kuntoutusprosessissa.** Tällöin keskeistä on

vuorovaikutus, yhteisöllisyys ja prosessinomaisuus – ei ammattilaisen ja kuntoutujan kahdenkeskiset tapaamiset ja terapiat. Parhaimmillaan vertaistuki lisää kuntoutujan ymmärrystä ja voimaannuttaa enemmän kuin moni muu menetelmä (Haukka-Wacklin 2007).

Tällä hetkellä suurin osa lakisääteisestä esim. lääkinnällisen kuntoutuksen sopeutusvalmennuksesta rahoitetaan Kelan tuella ja järjestöjen tuottama sopeutusvalmennus STEA:n avustuksilla, mutta myös mm. terveydenhuollon ja sosiaalitoimen maksusitoumuksilla. Muita rahoittajia ovat vakuutus- ja työeläkelaitokset, opetustoimi, Te-palvelut ja työterveyshuolto. Kurssit ovat maksuttomia osallistujille ja niitä järjestetään ympäri Suomea.

Sopeutusvalmennus vaatii laajaa maakunnallista yhteistyötä. Kuntoutusjärjestelmässä on monia vastuutahoja, jonka vuoksi järjestelmä on monimutkainen ja hajanainen palveluiden tarvisijoille. Siksi tarvitaan kaikkien toimijoiden välistä yhteistyötä niin paikallisella, alueellisella kuin valtakunnallisella tasolla.

Sopeutusvalmennus tulee järjestää maakunnallisena yhteistyönä, koska siitä hyötyviä ei yleensä ole tarpeeksi yksittäisissä kunnissa. Laajempi yhteistyö myös maksimoi toiminnan laadun ja tehokkuuden ja varmistaa, että pienille ja harvinaisille kohderyhmille löytyy riittävästi osaamista ja vertaistukea

Lisätietoja Kelan julkaisusta:

https://www.kela.fi/documents/10180/751941/Sopeutusvalmennus_suomalaisen+kuntoutuksen+oivallus_RAY2014.pdf/f7f2a81c-291e-493d-b5a1-66f6c49c37ce

KUNTOUTTAVA TYÖTOIMINTA

Kuntouttava työtoiminta on sosiaalihuoltolain mukainen sosiaalipalvelu. Tämä tarkoittaa sitä, että siihen sovelletaan sosiaalihuoltoa koskevaa lainsäädäntöä. **Kuntouttava työtoiminta on myös työttömyysturvalain mukaista työllistymistä edistävää palvelua.** Tämä tarkoittaa sitä, että kuntouttavaan työtoimintaan sovelletaan työllistymistä edistävän palvelun ajalta maksettavaa työttömyysetuutta koskevia säännöksiä. Säännökset sääntelevät mm. oikeutta työttömyysetuuteen poissaolojen aikana.

Kuntouttavalla työtoiminnalla halutaan vahvistaa asiakkaan elämän- ja arjenhallintaa sekä työ- ja toimintakykyä. Toiminnalla pyritään myös ehkäisemään syrjäytymistä tarjoamalla mahdollisuus työtoimintaan ja muihin palveluihin. Palveluiden suunnittelussa tulee huomioida kokonaisvaltaisesti asiakkaan henkilökohtainen tilanne. Kuntouttavaan työtoimintaan ohjaututaan aina aktivointisuunnitelman kautta.

Jos työ- ja elinkeinotoimisto, kunta ja henkilö yhdessä arvioivat, että henkilö ei työ- ja toimintakykynsä asettamien rajoitusten vuoksi voi osallistua julkisiin työvoimapalveluihin tai työhön, aktivointisuunnitelmaan tulee sisältyä kuntouttava työtoiminta tai erityislakien mukaisesti sellaisia sosiaali-, terveys- ja kuntoutuspalveluja, jotka parantavat henkilön työ- ja toimintakykyä.

Kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä vastaa nykyisin kunta. Kunnalla ei ole velvollisuutta järjestää kuntouttavaa työtoimintaa, jos asiakkaalla on lain mukainen pätevä syy kieltäytyä toiminnasta tai keskeyttää se. Kunta voi järjestää palvelun itse tai sopia tuottamisesta mm. säätiön, yhdistyksen tai valtion viranomaisen kanssa. Kuntouttavaa työtoimintaa ei tällä hetkellä voida järjestää yrityksissä.

Kuntouttava työtoiminta on siis sosiaalihuoltolain mukaista sosiaalipalvelua, jonka pitäisi siirtyä maakunnan järjestettäväksi. Vastuujaot, yhteistyön rajapinnat ja toiminnan sisällöt ovat kuitenkin arjessa vielä osittain epäselviä ja niitä tulisi tarkentaa.

Kuntouttavan työtoiminnan hyte-vaikutukset ovat huomattavat, sillä toiminta tukee asiakkaan hyvinvointia ja terveyttä mm. säännöllisellä vuorokausirytmillä, toiminnassa tarjotuilla ateroilla, mahdollisuudella osallisuuteen ja kuulluksi tulemiseen. Asiakkaan aktivointi ja tuki ovatkin järjestöjen suuri vahvuus.

Tällä hetkellä osa kunnista tulkitsee kuntouttavasta työtoiminnasta annettuja lakeja ja määräyksiä aika joustavasti, jonka johdosta osa järjestöistä näkee kuntouttavan työtoimintansa yleishyödyllisenä hyte-toimintana ja osa palvelutuottajana tarjottavana lakisääteisenä sote-palveluna. Kuntouttavan työtoiminnan termi, tavoitteet, sisältö, vastuutahot ja rahoitusmuodot tulee myös maakunnallisesti avata ja varmistaa, ettei mikään tärkeä ja vaikuttava järjestöjen tarjoama toiminta tai palvelu tipu pois asiakkaan tuen ja palveluiden valikoimasta.

Toisaalta järjestöjen tuottama toiminta on selkeästi sote- ja maku-rajapinnoilla, sillä ainakin nykyisin toimintaa säätelevät sosiaalihuoltolaki ja osittain myös työttömyysturvalaki, joista jatkossa säädettäneen sosiaalialan lainsäädännössä ja kasvupalvelulaissa. Tästä näkökulmasta kuntouttava työtoiminta nähdään palveluntuottajilta ostettavana tai kunnan/maakunnan itse järjestämänä sosiaalipalveluna.

Lisätietoja, mm. [Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301](#), [Työttömyysturvalaki 30.12.2002/1290](#) [Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2.3.2001/189](#))

YLEISHYÖDYLLINEN SOSIAALINEN KUNTOUTUS

Sosiaalisen kuntoutuksen termi vaatii tarkennusta ennen valinnanvapauslainsäädännön voimaantuloa. **Yleishyödyllinen järjestölähtöinen sosiaalinen kuntoutus tulee pystyä erottamaan valinnanvapauden piirissä olevista asiakasseteli-palveluista.** Jos näin ei tehdä, on riskinä, että maakunnat asukkaineen menettävät huomattavan osan järjestöjen yleishyödyllisistä avustuksista ja toiminnoista ja tämä lisää huomattavasti maakuntien kustannuksia.

Jo nyt termiä tulkitaan monella tavalla, esim. osalle kunnista sosiaalinen kuntoutus on ennaltaehkäisevää ja osalle kuntouttavaa toimintaa. Kuntouttavan työtoiminnan ja sosiaalisen kuntoutuksen välinen suhde ei myöskään ole selkeä.

Sosiaalihuoltolaissa sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan sosiaaliohjauksen ja sosiaalityön keinoin annettavaa tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi.

Sosiaaliseseen kuntoutukseen kuuluu 1) sosiaalisen toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen selvittäminen; 2) kuntoutusneuvonta ja -ohjaus sekä tarvittaessa kuntoutuspalvelujen yhteensovittaminen; 3) valmennus arkipäivän toiminnoista suoriutumiseen ja elämänhallintaan; 4) ryhmätoiminta ja tuki sosiaaliin vuorovaikutussuhteisiin; 5) muut tarvittavat sosiaalista kuntoutumista edistävät toimenpiteet.

Tämä sosiaalinen kuntoutus sosiaalihuoltolain mukaisena sosiaalipalveluna on jatkossa maakunnan järjestämistä vastuulla. Valinnanvapauslakiesityksessä esitetään asiakasseteliä kohtiin 3 ja

4. Näitä palveluja tarjotessaan järjestöt toimivat palveluntuottajina muiden joukossa.

Toisaalta järjestöt ovat olleet ja ovat keskeisiä yleishyödyllisen sosiaalisen kuntoutuksen toteuttajia. Yleisimpiä kohderyhminä ovat esim. mielenterveys-kuntoutujat, päihdeongelmaiset, vankilasta vapautuvat, maahanmuuttajataustaiset henkilöt ja erityistukea tarvitsevat ikääntyvät. Järjestöjen yhteistyökumppanina ovat olleet kunnat ja suurimpana rahoittajana STEA. **Esim. vuonna 2018 STEA avusti oman luokittelunsa mukaan sosiaalisesti kuntoutukseksi määriteltä järjestöjen yleishyödyllistä toimintaa yhteensä 142 miljoonalla eurolla. Avustuskohteita Suomessa oli 950 kpl.**

”Jos maakunnan alueella esimerkiksi klubitalo- toiminta olisi järjestöjen STEArahoituksella pyrittävää toimintaa, ei maakunnan liene tällöin tarkoituksenmukaista hallintopäätöksellä päättää, että juuri kyseinen klubitalo –toiminta on maakunnassa SHL 17 §:n mukaisen sosiaalisen kuntoutuksen osa. Maakunnan olisi siis tarkoituksenmukaista kartoittaa alueellaan olevaa järjestötoimintaa ennen kuin se tekee päätöksen lain 24 §:n mukaisesti palvelujen tarkemmasta sisällöstä.”

LÄHDE:

[hallituksen vastineesta sosiaali- ja terveysvaliokunnalle \(HE 16/2018 VP HALLITUKSEN ESITYS EDUSKUNNALLE LAIKSI ASIAKKAAN VALINNANVAPAUDESTA SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLOSSA JA ERÄIKSI SIIHEN LIITTYVIKSI LAEIKSI SEKÄ TÄYDENTÄVÄ VASTINE HE 15/2017 VP \(18.6.2018\)](#)

Järjestöjen yleishyödyllisen sosiaalisen kuntoutuksen yhteistyötahona on jatkossa toiminnan alueellisesta laajuudesta ja kohderyhmän tarpeista riippuen maakunta ja/tai kunnat.

OMAISHOITAJALOMITUS JA PÄIVÄTOIMINTA

Suomessa arvioidaan olevan noin 350 000 omaishoitotilannetta, joista yli 60 000 on sitovia ja vaativia. Virallisia omaishoitajia eli kunnan kanssa omaishoitotosopimuksen tehneitä oli v. 2017 46 132 (Sotkanet) Omaishoitotosopimuksen tehneille tukeen sisältyy hoidettavalle annettavia sosiaali- ja terveyspalveluja, jotka kirjataan hoito- ja palvelusuunnitelmaan. Tällaisia voivat olla esimerkiksi kodinhoitoapu ja siihen liittyvät tukipalvelut (esimerkiksi ateria-, kylvytys- ja kuljetuspalvelu), henkilökohtainen apu, apuvälineet, päivä- ja lyhytaikaishoito ja muut terveydenhuollon palvelut.

Omaishoitajalomituksella tarkoitetaan omaishoitajan vapaan, lepo- tai virkistyshetken mahdollistavaa, hoidettavalle järjestettävää ja eri tavoin toteutettua korvaavaa huolenpitoa ja hoitoa. Päivätoiminnalla tarkoitetaan kotona asuville, eri ikäisille vammaisille ja pitkäaikaissairaille sekä ikääntyneille tarjottavaa aktivoivaa toimintaa. Se toteutetaan pääasiassa ryhmissä yksilöllisiä tarpeita kuitenkin huomioiden. Toiminta on ohjattua ja sen tarkoituksena on ensisijaisesti tukea osallistujien vertaisuutta, omatoimisuutta, yhteisöllisyyttä ja osallisuutta. Päivätoiminnan asiakas voi olla yksinäinen tai toiminta voi olla yksi vaihtoehto omaishoitajan lyhytaikaisen vapaahetken järjestämiseksi.

Päivätoiminnasta säädetään vammaispalvelu-, kehitysvamma- ja sosiaalihuoltolaissa. **Näiden lakien tarkoittamiin päivätoimintoihin on maakunnalla tulevaisuudessa sote-palveluiden järjestämisvelvollisuus. Myös virallisten omaishoitajien lakisääteisten vapaapäivien järjestäminen kuuluu tulevan maakunnan tehtäviin.**

Omaishoitajalomituksen ja päivätoiminnan nimikkeillä järjestetään myös paljon toimintaa, joka ei ole lakisääteistä tai sote-palveluihin kuuluvaa hoitotoimintaa. Tämä järjestöjen yleishyödyllinen

toiminta on **vaikuttavaa hyte-toimintaa**, sillä se on osallistujia aktivoivaa, omatoimisuutta, sosiaalisia taitoja ja suhteita tukevaa sekä yksinäisyyttä lieventävää. Päivätoiminnan kautta ja ohessa mahdollistuu vertaistuen, tiedon, neuvonnan ja varhaisen tuen saaminen sekä osallisuus, joiden avulla monilla julkisten palvelujen tarve siirtyy eteenpäin.

Päivätoiminta on yleensä suunnattu henkilöille, jotka eivät pysty osallistumaan yleiseen ja omatoimiseen toimintaan, kuten kohtauspaikkojen tai kerhojen toimintaan, vaan edellytyksenä on ammattilaisen ohjaus. Ohjaajan apuna ryhmissä saattaa toimia myös vapaaehtoistoimijoita. Päivätoimintaan osallistumisen tarvetta aiheuttavat esim. muistisairaudet, monet fyysisiä toimintarajoitteita aiheuttavat pitkäaikaissairaudet sekä ikääntyminen. **Tällainen päivätoiminta on aktivoivaa, omatoimisuutta, osallisuutta ja vertaisuutta tukevaa ja eroaa selvästi ns. päivähoidosta.**

Huomattavaa on, että myös omaishoidon tuen ulkopuolella toimivat omaishoitajat tarvitsevat lepoa, virkistystä ja vapaapäiviä. Näissä tilanteissa hoidettava ei välttämättä ole omaiselleen fyysisesti kovin raskas, mutta kuormittaa henkisesti ja arki voi olla haasteellista. Omaistaan hoitavalle henkilölle järjestön yleishyödyllinen päivätoiminta mahdollistaa hetken omaa aikaa esim. levolle, omille harrastuksille ja ystäville tai asioinnille.

Ei-lakisääteisen hyte-hyötyjä tuovan omaislomituksen ja päivätoiminnan kumppanina voi kohderyhmän laajuudesta riippuen olla kunta tai maakunta.

Lisätietoja, mm.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050937>

[\(Vammaispalvelulain uudistus 2008/981\)](#)

KRIISIAUTTAMINEN

Järjestölähtöinen kriisiauttaminen voi olla kriisiapua kriisipuhelimessa, verkossa, kasvokkain asiakastapaamisissa, ryhmissä sekä vapaaehtoisen antamaa kriisiapua tukikeskusteluissa tai henkilökohtaisissa tukisuhteissa.

Järjestölähtöinen kriisiauttaminen tarkoittaa auttamista, jossa ammattilaiset ja koulutetut vapaaehtoiset työskentelevät yhdessä.

Kriisiauttamisen tavoitteena on auttaa ja tukea kriisissä olevaa ihmistä siten, että kriisinkäsittelyn luonnollinen kulku mahdollistuisi. Kohteena ovat vaikeaan elämäntilanteeseen joutuneet tai kehitys-, elämän- tai traumaattisen kriisin kohdanneet yksilöt, parit ja perheet.

Järjestön kriisiauttamista toteutetaan mm. kriisikeskuksissa. **Kriisikeskusten tavoitteena on tarjota lyhytkestoista, matalakynnyksistä tukea vaikeassa elämäntilanteessa/kriisissä. Toiminnalla vahvistetaan mielenterveyttä ja pyritään ennaltaehkäisemään kriisien kärjistymistä hoitoa vaativiksi mielenterveysongelmiksi.** Asiakas ei tarvitse diagnoosia eikä lähetettä palvelun piiriin pääsemiseksi ja myös anonyymi asiakkuus on mahdollista. Asiakkaille on tarjolla myös selviytymistä ja elämänhallintaa tukevia ryhmiä. Kyse ei siis ole hoidosta eikä kriisipsykoterapiasta.

Asiakkaat saavat tiedon kriisikeskusten palveluista netistä, lähipiiristään tai sosiaali- ja terveydenhuollosta tai kolmannen sektorin muilta toimijoilta. Auttamisen lähtökohtana on asiakkaan kokema tuen tarve, lähetteitä ei siis tarvita.

Kriisikeskustoiminta on esimerkki hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen ja sote-palveluiden rajapinnalla olevasta järjestötoiminnasta. Mielenterveyden vahvistamisen näkökulmasta toiminta on hyte-työtä, mutta toisaalta kriisiytyö on oleellinen osa asiakkaan sote-palveluketjua.

Toiminta ei ole voittoa tuottavaa eikä sillä korvata julkisen sektorin lakisääteisiä palveluita eikä aiheuteta kilpailuhaittaa palveluita myyville yrityksille.

Yhteistyötaho voi olla jatkossa maakunta ja/tai kunta. Tällä hetkellä kriisikeskustoimintaa rahoitetaan STEA:n toiminta-avustuksella ja kuntien tuella (Esim. Turun kaupunki myönsi vuonna 2018 järjestöavustusta kriisityöhön ja tukihenkilötoimintaan).

Lähde: Kriisiauttamisen linjaukset Suomen Mielenterveysseuran kriisikeskusverkostossa 2017

**Varsinais-Suomen sote- ja maakuntauudistus
Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työryhmän alatyöryhmä:**

Järjestötyöryhmä

JärjestöSotehanke 113, Varsinais-Suomi, Varsinais-Suomen Muistiyhdistys ry, Minna Rosendahl, puheenjohtaja

Lounais-Suomen Lihastautiyhdistys ry/Avustajakeskus, Sirke Salmela

Salon SYTY ry, Eija-Riitta Hilska

SOSTE ry, Minttu Ojanen

Suomen Punainen Risti, Kontti-kierrätystavaratalo, Sanna Joronen

Turun Seudun TST ry, Teija Leppämäki

Varsinais-Suomen Lastensuojelujärjestöt ry, Miia Hänninen

Lisätietoja:

Minna Rosendahl, p. 0400-653379, minna.rosendahl@muistiturku.fi

Yhteistyössä:

sote- ja
maakuntauudistus
Varsinais-Suomi

**Lämmin kiitos kaikille, jotka ovat antaneet osaamistaan ja aikaansa
kuvaustekstien muotoiluun jo luonnosvaiheessa!**

Lounais-Suomen Lihastautiyhdistys ry/Avustajakeskus, Susanne Pohjola ja Kuu-Katjaana Sillanpää

Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry, Varsinais-Suomen piiri, Janina Andersson

Suomen Punainen Risti ry, Varsinais-Suomen piiri, Minna Rautanen ja Tommi Virtanen

Suomen Sydänliitto ry, Varsinais-Suomen piiri, Nanette Huovinen

Turun kaupunki, hyvinvointitoimiala ja Varsinais-Suomen sote- ja maakuntauudistus, Pasi Oksanen

Turun Kaupunkilähetys ry, Katja Suominen ja Päivi Rouvali

Turun seudun Omaiset ja Läheiset ry, Katja Havula

Turun Seudun TST ry, Joe Majanen ja Riku Salo

Turun Seudun Vammaisjärjestöt TVJ ry, Paula Kukkonen

Vaikuttavaa elintapaohjausta sosiaali- ja terveydenhuoltoon poikkihallinnollisesti (VESOTE) – hanke, Varsinais-Suomi, Linda Dalblom

Varsinais-Suomen Lastensuojelujärjestöt ry, Johanna Syrjänen

Varsinais-Suomen Muistiyhdistys ry, Hanne Mansala